

De onbegrensde mogelijkheden van internet

Jack van der Leden Digitalisering van erfgoed staat er vergeleken met het buitenland in Nederland goed op, alleen de auteurswet is nog een remmende factor. De filmbranche weet inmiddels aardig munt te slaan uit de nieuwe technologie, maar de muziek-industrie is nog op zoek. Streaming-diensten lijken een goede ontwikkeling.

Bestond er in de jaren negentig van de vorige eeuw nog gereede twijfel over de mogelijkheden van het world wide web en had maar een klein deel van de bevolking toegang tot het internet, inmiddels is de reikwijdte van deze technologie een fenomeen. Het mediaveld is in de afgelopen twee decennia volledig veranderd. Het percentage internetgebruikers in Nederland bedraagt maar liefst 93 en daarvan bedient ruim de helft zich van een smartphone of tablet. Ook de impact van internet en digitalisering op de productie, distributie en afname van kunst en cultuur, veelvuldig in deze *Boekman* besproken, is niet minder dan revolutionair. Audiovisuele dragers verliezen terrein, traditionele fysieke opbergplaatsen van erfgoed krijgen een andere functie, collecties gaan online zodat ze gratis en vrijwel onvoorwaardelijk toegankelijk zijn en scheidslijnen tussen kunstuitingen vervagen.

Het aantal virtuele cultuurdeelnemers stijgt navenant. Deze groep rekent in toenemende mate op direct toegankelijke en betaalbare cultuurconsumptie. Maar ook op een ruim aanbod. Voor cultuuraanbieders is het lastig om hiervoor een verdienmodel te ontwikkelen.

Erfgoed

In het thema digitalisering brengen verschillende auteurs respectievelijk de sectoren erfgoed, muziek en films voor het voetlicht. Sinds 2005 biedt de overheid diverse stimuleringsregelingen voor erfgoedinstellingen om digitalisering van collecties te bewerkstelligen. Inzet is het conserveren van uitingen en het vergroten van de toegankelijkheid van collecties. Voorbeelden zijn megaprojecten als Digitale Collectie, Het Geheugen van Nederland, Metamorfoze en Beelden voor de Toekomst. Naast deze infrastructurele projecten richtte de overheid

per discipline taskforces op (archieven, musea et cetera) en kwamen er voor instellingen individuele regelingen voor het digitaal toegankelijk maken van collecties. De stichting Digitaal Erfgoed Nederland (DEN) waakt over de kwaliteit. Instellingen nemen ook zelf initiatief tot het digitaliseren van hun collecties en bieden deze via hun website aan, zoals het Rijksmuseum Amsterdam. De databank Studio Rijks bevat beeldmateriaal van 125.000 werken uit de collectie.

Dat de verschillende regelingen de afgelopen tien jaar hun vruchten hebben afgeworpen, blijkt uit de grootschalige internationale onderzoeken van de Europese Commissie naar de stand van zaken rond digitalisering van collecties onder Europese erfgoedinstellingen, Numeric (2009) en Enumerate (2012). Laatstgenoemd onderzoek, inhoudelijk geleid door DEN, vond plaats onder bijna 2000 Europese instellingen. Vier thema's stonden in het onderzoek centraal: de groei van digitale erfgoedcollecties, het gebruik ervan, de kosten van digitalisering en de duurzame archivering van digitaal erfgoed. Het onderzoek is positief gestemd over de situatie in Nederland. De meerderheid van de Nederlandse erfgoedinstellingen bleek beleid voor digitalisering te hebben ingebed in een informatieplan, terwijl het gemiddelde in Europa op 34 procent lag. Ook wat betreft het digitaliseren van de collecties scoort Nederland hoog in Europees verband. Uit het onderzoek kwam echter ook naar voren dat meer dan de helft van het digitaal erfgoed dat de instellingen in Nederland beheren, niet via netwerken aan het publiek beschikbaar kan worden gesteld. Het grote struikelblok is de huidige auteurswet. De auteurs van het eerstvolgende artikel van dit thematische cluster verbinden aan deze constatering een helder verzoek aan minister Bussemaker van Cultuur en haar collega van Justitie zich over deze problematiek te buigen.

Muziek

Bood de digitalisering voor erfgoed een vat vol mogelijkheden, voor de muziekindustrie vormde zij een regelrechte bedreiging. Aan het commerciële succes van de cd en cd-speler kwam een abrupt einde met de opkomst van digitale muziekbestanden. De fysieke drager verloor snel terrein aan de (al dan niet legale) mogelijkheden van het internet. De inkomsten uit verkoop kelderden dramatisch van 145,5 miljoen euro in 2005 naar iets meer dan 34 miljoen euro in 2013. Muziekconsumenten zijn andere eisen gaan stellen aan hun muziekgebruik en verlangen in toenemende mate betaalbare, directe toegang on demand tot hun favoriete muziek. Inmiddels is ook het downloaden van tracks afgenomen. Het bezit van digitale muziekbestanden is blijkbaar van minder gewicht dan de mogelijkheid om toegang te hebben tot muziek.

De totale omzet in de Nederlandse muziekindustrie is in 2013 licht gestegen dankzij streaming audioabonnementsvormen als Spotify en Deezer. Dit betekent dat de muziekindustrie een manier lijkt te hebben gevonden om inkomsten te verwerven uit de nieuwe virtuele diensten en eindelijk de concurrentie met onbetaald downloaden aan te gaan. De strijd is evenwel nog lang niet gestreden. In 2005 bedroeg de totale omzet 147 miljoen euro, in 2013 nog maar ruim 58 miljoen.

Film

Ook voor de filmindustrie leek de digitalisering een bedreiging, maar dat duurde niet lang. Veel sneller dan de muziekindustrie wist de filmbranche deze ontwikkeling te verzilveren. Door gebruik te maken van digitalisering ontstonden er bijvoorbeeld ongekende mogelijkheden voor distributie en vertoning. Sinds 2012 is het celluloid uit de bioscoop verdwenen. Bioscopen kunnen hun programmering moeiteloos afstemmen op

Jack van der Leden
is redacteur van *Boekman*

verschillende bezoekersgroepen. Zoals de muziekconsumenten muziek niet langer perse willen bezitten, maar op ieder gewenst moment tot zich willen nemen, geldt dat ook voor de film liefhebbers. Nieuwe media bieden behalve muziekliefhebbers ook filmkijkers bijna grenzeloze mogelijkheden. De filmsector springt hier efficiënt op in. Enerzijds schenkt ze meer aandacht aan specifieke wensen van de fysieke bezoeker (*alternative content*) en anderzijds tracht ze de filmkijker in zijn eigen omgeving te voorzien van het gewenste aanbod (Video on Demand, Netflix). Digitalisering heeft ook hier ingrijpende gevolgen voor het verdienmodel.